

- počátky českého realismu bývají spojovány už s B. Němcovou nebo K. H. Borovským
- k realismu dospěli i májovci – J. Neruda požadoval realistickou typizaci postav, a líčení života takového, jaký je.
- realismus sílí v 80. letech i v politice; výrazně na sebe upozornili znovuoživením bojů o Rukopisy

Specifika českého realismu

- tematicky se dělí do dvou skupin
 - **historická** próza
 - próza s **venkovskou** tematikou
- vznikalo souběžně s mnohými moderními směry i ve 20. Století (impresionismus, symbolismus...), působil tedy souběžně s jinými
- kladli důraz spíše na realistický detail než na komplexní vykreslení prostředí, tzn., soustředili se na osudy jedné postavy, jednoho prostředí atp. Hovoříme tedy o drobnokresbě.

-- 1890 - boje o umělecký realismus a naturalismus --

Otakar Hostinský – stať **O REALISMU UMĚLECKÉM**

Autor v ní obhajuje realismus jako umělecky přínosnou metodu a postavil ho naroveň druhému, protikladnému principu umělecké tvorby, idealismu. Odmítl přitom představy o možnosti kopírovat skutečnost literárním textem a mj. shledal podstatu skutečného realismu nikoli v hromadění detailů odpozorovaných ze skutečnosti, ale v jejich výběru a třídění, v jejich ústrojném zakomponování do celku uměleckého díla.

Spory o Rukopisy (historie)

Byly celkem čtyři. Byly vytvořeny za účelem pozvednutí národního sebvědomí /nebyly žádné moc staré památky dokazující naši státnost/ v době národního obrození. Josef Jungmann je zkritizoval.

Antonín Vašek - V roce 1879 předložil filologický důkaz, že Rukopis zelenohorský a zlomek českého překladu evangelia sv. Jana jsou podvržená díla Václava Hanky, a předznamenal tím intenzivní spor o pravost rukopisů, který se rozhořel v polovině 80. let. Na výsledky jeho práce navázal později Jan Gebauer.

Jan Gebauer

- jazykovědec, svým článkem v Atheneu **POTŘEBA DALŠÍCH ZKOUŠEK RUKOPISU KRÁLOVEDVORSKÉHO A ZELENOHORSKÉHO** se pokusil znovu obhájit Rukopisy
- Spolu s T. G. Masarykem a Jaroslavem Gollem měl největší zásluhu na prokázání nepravosti Rukopisů královédvorského a zelenohorského, ačkoli byl zpočátku jejich zastáncem.
- Ve vědě skončil spor v roce 1888, kdy Gebauer vydal populárněvědeckou knihu **POUČENÍ O PADĚLANÝCH RUKOPISÍCH KRÁLOVÉDVORSKÉM A ZELENOHORSKÉM.**

Karel Václav Rais

- působil jako učitel
- v tvorbě se soustředil na Podkrkonoší a Českomoravskou vrchovinu

- soustředil se na individuální prožitek jedince, dá se tedy považovat za zakladatele psychologické prózy

- popisuje společensky degradované postavy – tulák, apod. – ale i zbohatlíky, neuměle se snažící napodobit život ve městě.

VÝMINKÁŘI – soubor povídek; vychází z vlastních zážitků; zvláště problematika mezigeneračních vztahů

POTMĚCHUŤ – zejména popis nitra zlého člověka, rozvráceného vášněmi a sobectvím. Lidé jsou obětí své „dědičné výbavy“, povahy, kterou nemohou změnit.

KALIBŮV ZLOČIN – román

Vojta Kaliba, klidný a hodný člověk, který touží jen po spokojeném sedláckém životě a šťastném manželství, je deptán svým okolím: zištnou tchýní a švagrem, manželkou, která ho nemiluje, i vesničany, kteří ochotně věří všem pomluvám o něm. Kvůli intrikám se ocitá i v žaláři. Stále přitom věří, že jde jen o nešťastné nedorozumění, a je ochoten všem svým nepřátelům odpouštět. Po návratu domů však nachází svou ženu v náručí jejího bývalého milého dozvídá se, že není otcem dítěte, které považoval za své. V afektu ženu zavraždí a sám umírá.

- nebyl ovšem jen nelítostným kritikem, snažil se ve svém díle ukázat i pozitivní příklady.

HORSKÉ KOŘENY – cyklus povídek;

RODIČE A DĚTI – novely; ukazuje i následováníhodné vzory

ZAPADLÍ VLASTENCI – román;

Hrdina přichází pracovat na školu do podhorské vesnice. Zprvu zakomplexovaná osobnost vlivem zdejších lidí okřívá, zapojuje se do vlasteneckého společenského života a nachází i osobní štěstí. Jedním z vrcholů románu je cesta vesničanů do Prahy, symbolu českých tradic a státnosti.

PANTÁTA BEZOUŠEK – humoristický román

Antal Stašek (otec Ivana Olbrachta)

- vlastním jménem Antonín Zeman

- tento autor je svým dílem spjat s rodným Pokrkonoším

- vyhraněné levicové směšné vyhovovalo tehdejšímu režimu a jako autor tedy byl vyzdvihován

- v textech uplatňuje jeho životní zkušenosti, díky povahokresbě poznáváme rozmanité spektrum lidových postav.

O ŠEVCI MATOUŠOVI A JEHO PŘÁTELÍCH, román, jehož námět měl předobraz ve skutečných událostech.

Vznikl přepracováním povídky **ŠVEC MATOUŠ**. Hlavní postava zasvětila svůj život boji proti utlačovatelským metodám soudobé společnosti světské i církevní. Sledujeme přerod vlastence v uvědomělého proletáře.

V TEMNÝCH VÍRECH – román

BLOUZNIVCI NAŠICH HOR - povídka

Jindřich Šimon Baar

- chodský kněz; ve své tvorbě se také věnuje výhradně tomuto okraji

- popisuje jeho zvyky, tradice i psychologii jeho obyvatel

PRO KRAVIČKU – povídka

PANÍ KOMISAŘKA, OSMAČTYŘICÁTŇÍCI, LŮSY – románová trilogie; vylíčil zde národnostní a sociální poměry na Chodsku ve 40. letech 19. Století, kdy probíhal spor o obecní lesy mezi Chalupníky a sedláky.

JAN CIMBURA – obraz jihočeského sedláka, který se pro Baara stal ideálem selského člověka, považoval ho za morální vzor ve společnosti.

Terezie Nováková

- byla významnou bojovnicí za práva žen
- 19 let žila v Litomyšli, zde vznikající národopisné studie zužitkovala hlavně ve svých 5 románech
- její hrdinové jsou tragické osobnosti, výjimeční lidé hledající smysl existence...
- svou tvůrčí metodu nazvala dokumentární realismus, věrně se drží nastudovaných pramenů, doplňuje je pak zvláště psychologickou kresbou postav
- romány jsou vesměs monografické, soustředěné k jedné osobě.

JAN JÍLEK – děj se odehrává v první pol. 18. Stol.

Hrdina je zprvu lehkovážný člověk, který přestupuje na českobratrskou víru a emigruje. Posléze se tajně vrací domů, aby pracoval ve prospěch ostatních bratří. Je však zatčen a nedostává se mu ani podpory okolí. Hlavní náplň románu tvoří Jílkovy úvahy a pocity při věznění.

JIŘÍ ŠMATLÁN – román

NA LIBROVĚ GRUNTĚ

Hrdinové jsou tentokrát dva. Osvícený a národně uvědomělý sedlák zprvu těžce bojuje s chudobou (nemůže se ani oženit, protože musí našetřit na věno pro své sestry a zaopatřit otce). Po zrušení roboty však jeho grunt začíná vzkvétat. Naopak měšťský řemeslník kominík Vedřel se nedokáže smířit s politickým útlakem za Bachova absolutismu a soudobou situaci ironicky hodnotí ve svých kronikářských zápiscích.

DĚTI ČISTÉHO ŽIVÉHO -

DRAŠAR – monografický román pojednává o životních osudech obrozeného kněze a spisovatele

Josef Holeček

- jižní Čechy jsou jeho inspirací

NAŠI – románová kronika; 10 dílů, tematicky čerpá právě z jižních Čech. V prvních svazcích vycházel ze svých vzpomínek na dětství. Kompozici kroniky se mu nepodařilo úplně udržet. Cyklus začíná jarem, poslední díl měl být zimní. Děj se odehrává přibližně v polovině 19. století, sleduje postupnou kapitalizaci české vesnice.

Karel Klostermann

- psal i německy; němčinu využil v žurnalistických pracích a ve své literární prvotině, česky pak napsal své prózy.

Román **ZE SVĚTLA LESNÍCH SAMOT**; povídkový soubor **POŠUMAVSKÉ RAPSODIE**;

Ignát Hermann

- jeho román U snědeného krámu býval považován za první projev naturalismu v Čechách.
- Hrdinou je dobromyslný, neprůrazný kupec, který je právě pro tyto vlastnosti zničen pražskou měšťanskou společností. Ztroskotá jak ve svém podnikání, tak v manželství a končí sebevraždou.

OTEC KONDELÍK A ŽENICH VEJVARA -

Historická tvorba

Náměty

- historická témata vyhledávali především autoři romantizující
- témata si vybírali z blízké minulosti, aby byla zajištěna věrohodnost.

-- Romantické a realistické pojetí v tvorbě historické --

Václav Beneš Třebízský

- byl katolický kněz, ale i tak vykresloval období husitství s poměrnou sympatií k hnutím
- ve své době velmi oblíbený autor
- psal většinou kratší povídky, které pak shrnoval do sbírek - **SPISY SEBRANÉ**

V ČERVÁNCÍCH KALICHA

V ZÁŘÍ KALICHA

Alois Jirásek

- narodil se v Hronově u Náchodu, 14 let žil v Litomyšli, kde působil jako gymnaziální profesor, poté přesídlil do Prahy, kde bydlel na dnešním Jiráskově náměstí.
- ve výběru témat se neomezoval ani místně, ani časově, ale i tak lze říci, že jeho nejoblíbenějším obdobím je doba husitská
- byl ovlivněn Palackým. Jiráskovy prózy jsou prakticky názornou ilustrací Palackého pojetí dějin, přičemž naši minulost Jirásek značně idealizuje. Příliš se nezabýval psychologii postav.
- z prvních próz asi největší pozornost přitahuje povídka **FILOZOFSKÁ HISTORIE** vyprávějící o tom, jak revoluční atmosféra let 1847-48 ovlivnila život maloměsta (Litomyšle). Politický zápas končí porážkou studentů, nositelů nových ideálů.
- později své práce řadil do cyklů
- vládu Václava Iv. A vznik české reformní tradice ukazují tři díly románu **MEZI PROUDY**
- vyvrcholení husitství je obsahem navazující trilogie **PROTI VŠEM**, epilog husitství zobrazuje třetí trilogie **BRATRSTVO**.
- rozsáhlé romány věnoval Jirásek období národního obrození. 5 dílu **F. L. VĚKA** je inspirováno osudy dobrušského vlastence Františka Vladislava Heka (první díl přímo vychází z jeho autobiografických zápisků). Ukazuje zde vlasteneckou společnost včetně významných osobností (Dobrovský, Kramerius...). Významný prostor v díle zaujímá hudba (tento prvek je příznačný i pro jiná Jiráskova díla).
- obrození na českém venkově je tématem čtyřdílné kroniky **U NÁS**, hrdinou není tentokrát jedinec, ale celý kraj.
- boj Chodů za svá tradiční práva líčí **PSOHLAVCI**
- v období 1. sv. války vznikl román **TEMNO**, odehrávající se ve 20 letech 18. Století. Jeho dějovým vyvrcholením je svatořečení Jana Nepomuckého, symbol vítězství protireformace.
- z jeho tvorby pro mládež je dodnes známé zpracování **STARÝCH POVĚSTÍ ČESKÝCH**, zamýšlené jako náhrada za Rukopisy (které obdivoval) a cestopis Václava Šaška pod názvem **Z ČECH AŽ NA KONEC SVĚTA**.

dramatická tvorba

- k husitství se vrací v trilogii **JAN HUS, JAN ŽIŽKA a JAN ROHÁČ**
- realistické drama **VOJNARKA, OTEC**
- největší úspěch mu však donesla hra **LUCERNA**

Hra obsahuje i prvky nadpřirozena a pohádkové postavy – vodníka. Hlavní postavou knihy je mlynář Libor, který je sice zproštěn poddanství a roboty, ale musí svítit panstvu lucernou od mlýna k starému zámečku v lese kdykoli se panstvu zachce. Lucerna je symbolem ponižení a Libor ji proto nenávidí. Jednoho dne ohlásí příjezd kněžna, která je unavena svým současným životem ve městě a touží po změně. Mlynář je požádán vrchním, aby kněžnu přivítal spolu se svou schovankou Haničkou. Mlynář je však pobouřen příkazem od vrchního porazit starou lípu v lese, a proto odmítne příkaz splnit a vrchní žaluje kněžně. Naopak muzikanti (učitelský mládenec a

vesničtí šumaři) kněžnu chtějí přivítat „kasací“, ale vrchní jim to zakáže. Kněžnu překvapí, že se někdo opovážil nesouhlasit s panstvem a zatouží se s mlynářem setkat. Využije mlynářovy povinnosti a poručí mu, aby ji svítil lucernou na cestě do starého zámečku. Po cestě si hodně povídají a kněžna přesvědčuje mlynáře, aby s ní šel do města, kde by měl lepší život. To se však mlynáři nelíbí. Muzikanti se mezitím rozhodnout jít za kněžnou na zámeček. Učitelství mládenec jí chce při této příležitosti požádat o místo vesnického učitele. Mlynářova schovanka Hanička se v lese schová do kmene lípy a sama se stává její součástí. Na zámečku se mlynář dozví, že zatímco doprovázel kněžnu, vrchní připravuje posekání lípy a odvedení Haničky. Mlynář se rozzlobí na kněžnu a vyčítá jí, že měla vše v úmyslu a odvedla jej úmyslně. Spěchá rychle k lípě, kde už je vrchní připraven ke kácení. Mlynář se s vrchním pohádá, ale po chvíli dorazí kněžna, která se přidá na stranu mlynáře. Nyní vystoupila Hanička z lípy, kde se předtím ukryla. Příběh končí šťastně, kněžna rozbije lucernu jako znak poroby a učitelství mládenci dává místo vesnického učitele.

Zikmund Winter

- působil jako profesor dějepisu; užívá charakteristickou stavbu vět a archaický jazyk
- velmi dodržoval historické skutečnosti a i kvalitně umělecké zpracování
- ač přítel Jiráskova měl zcela jiné priority během psaní. Jeho pohled je čistě historický, nesmlouvavý, kritický.
- zaměřil se výhradně k 16. a 17. Století, českému humanismu.

STAROBYLÉ OBRÁZKY Z RAKOVNICKA – soubor kratších povídek; děj zde slouží jako záminka k důkladnému popisu všední reality staročeského města. Snaží se postihnout jeho atmosféru.

PRAŽSKÉ OBRÁZKY – cyklus povídek z Prahy. Prohlubuje psychologickou kresbu postav, zobrazení charakteru tehdejší doby a mívají složitější kompozici.

ROZINA SEBRANEC – zachycuje osud prosté dívky, která je nakonec zavražděna

MISTR KAMPANUS – volně vypráví o životě básníka Jana Campana Vodňanského

Po úvodním vylíčení nevázaného studentského života se Winter soustředí na nástup protireformace, bitvu na Bílé hoře, jsme svědky popravy 27 českých pánů na Staroměstském náměstí. Campanus se snaží zachránit českou univerzitu před svévolí těch, které vynesly do popředí nové společenské poměry, i za cenu zrady vlastního přesvědčení a přechodu ke katolicismu, leč marně. Jeho pohřeb využívají jezuité k demonstraci své moci.

